

В'ЯЧЕСЛАВ ЛИПІНСЬКИЙ – ОЧІЛЬНИК ПОСОЛЬСТВА УНР У ВІДНІ (1919 р.)

Т. ОСТАШКО

Інститут історії України НАН України

Анотація

У статті на підставі нових документальних джерел переважно з особистого архіву видатного українського громадсько-політичного діяча та вченого В. Липинського висвітлюється його діяльність на посаді очільника дипломатичного представництва Української Народної Республіки в австрійській столиці у 1919 р.

Ключові слова: В'ячеслав Липинський, українська дипломатія, Австрія.

Аннотация

В статье на основании новых документальных источников преимущественно из личного архива выдающегося украинского общественно-политического деятеля и ученого В. Липинского прослеживается его деятельность на посту главы дипломатического представительства Украинской Народной Республики в австрийской столице в 1919 г.

Ключевые слова: Вячеслав Липинский, украинская дипломатия, Австрия.

Summary

In the article on the basis of new archival sources mainly from the personal archive of the famous Ukrainian civil and political activist and scientist V. Lypynsky, is described his activities as the head of the diplomatic representation of the Ukrainian People's Republic in the Austrian capital in 1919.

Key words: Viacheslav Lypynsky, Ukrainian diplomacy, Austria.

Визначний український історик, політолог, ідеолог українського консерватизму В'ячеслав Казимирович Липинський протягом 1918–1919 рр. очолював посольства Української Держави та Української Народної Республіки у Відні. Політичне чуття та аналітичний хист оцінювати події на світовій арені допомогли йому реалізувати свої вміння на посаді очільника української дипломатичної репрезентації. Прагнучи забезпечити українські національні інтереси в процесі розпаду однієї з найбільших європейських імперій, В. Липинський докладав неймовірних зусиль, аби зберегти Україну як самостійну державу.

Дипломатична діяльність В. Липинського була в цей період предметом дослідження багатьох сучасних українських науковців, насамперед А. Буравченкова та Т. Заруди, Д. Веденєєва, Т. Осташко, І. Патера та Є. Франчук, І. Передерій, В. Солдатенка¹. Проте, відсутність доступу до оригінальних архівів В. Липинського значною мірою звужувала коло джерел, на підставі яких вивчалася проблема.

Метою даного дослідження є спроба на основі нових документальних джерел з особистого архіву В. Липинського висвітлити його діяльність на посаді очільника дипломатичного представництва УНР в австрійській столиці у 1919 р.

Після повстання Директорії, яке В. Липинський вважав трагічною помилкою в українській історії, він продовжував залишатися дипломатичним представником УНР в Австрії. 30 грудня 1918 р. В. Липинський видав наказ по амбасаді та повідомив республіканський уряд, що «до часу одержання наказів та інструкцій від МЗС, з сьогоднішнього дня розпочав виконувати обов'язки Посла УНР у Відні»². Згодом в еміграції, відповідаючи на питання щодо ситуації в українському посольстві у Відні під час зміни влади в Україні, В. Липинський намагатиметься описати цей період своєї діяльності у статті під назвою «Пояснення до вище наведених документів»³. Чернетка цієї статті збереглася в його архіві. До цієї теми він повертається також у своїй статті

«Дорогі друзі» і у праці «Гетьманство чи Республіка», детально обґрунтовує у листі від 29 серпня 1927 р. до І. Кревецького, у листах до інших респондентів⁴. Зокрема, В.Липинський наголошував, що прийняв пропозицію залишитися на посаді посла УНР після падіння Гетьманату тому, що «гетьман Павло Скоропадський зрікся Гетьманства і звільнив всіх Урядовців Української Держави, в тім числі і мене од зложеної йому присяги». Водночас він підкреслював, що при цьому він не змінив «ні в чім своїх переконань, і навпаки підтримуючи їх на кожному кроці, залишився в характері посла у Відні»⁵. Ще одним важливим чинником для прийняття пропозиції стало, за словами В. Липинського, його власне почуття «національної солідарності на піддержку єдиного уряду національної оборони, яким був тоді Уряд Директорії»⁶.

Наскільки нелегким було це рішення для В.Липинського, довідуємося з його особистих записок, в яких він зізнавався, що «во імя патріотизму» погодився на посаду до Відня, бо «не було кого іншого», і «во імя патріотизму пішов я на співпрацю з гайдамаччиною». Він був поінформований, що проти нього розпочалася брутальна кампанія дискредитації. «Коли я був призначений послом до Відня був подлий донос до австрійського уряду, що я ворог Австрії і що я брав участь в соціалістичному Конгресі в Стокгольмі, так що Міністерство Закордонних справ муіло зарядити перед акредитацією слідство в цій справі, яке розуміється виказало абсурдність цих обвинувачень, – писав він. – Врешті про пльотки ширені про мене любезними земляками в звязку з історіями, які настали при п. Сидоренкові в Віденськім посольстві – не згадую, бо цей бруд вже занадто гидкий»⁷.

Попри те що В. Липинський доклав чималих зусиль для міжнародного визнання нової державної влади в Україні, політичні опоненти з українського республіканського уряду намагалися будь-що дискредитувати його і відкликати з посади посла у Відні. Зокрема Є. Чикаленко, який у цей час був близький до В. Винниченка, у своєму щоденнику записав, що той після приходу до влади Директорії «чомусь був страшенно настроений проти Липинського, як католика, і не хотів його вважати за посла, навіть, кажуть, видав розпорядження увільнити його з посольства, але міністерство закордонних справ затримало і не виконало того розпорядження»⁸.

Як справедливо наголошував Є. Чикаленко у своєму щоденнику, «взагалі соціалістичне правительство запідозрювало в зраді Україні всіх несоціалістів і не вірило в їх відданість Україні». Так, уряд УНР, за його словами, поставився «не тільки до Болбачана, а й до Липинського, до Д. Дорошенка, до Скорописа і багатьох людей, які могли-б бути далеко користніщими, ніж багато соціалістів, які дбали тільки про свої особисті інтереси і тепер, набравши грошей, живуть собі в роскошах; вони це і не вважають за крадіжку, а за заслужену пенсію, яку Україна повинна-б їм видавати за те, що вони здоровля своє попусували, пробувши по місяцю або два на міністерських “постах”»⁹.

6 січня 1919 р. департамент чужоземних зносин МЗС УНР ухвалив рішення про звільнення всього складу посольства і передачу справ М. Троцькому – секретареві представництва. Причиною цього була інформація, що В. Липинський веде пропольську політику і тенденційно інформує Антанту про українські справи. 16 січня 1919 р. міністерство повідомило В. Липинського про його звільнення і наказало М. Троцькому перебрати від нього справи посольства¹⁰.

В. Липинський, у свою чергу, звернувся до МЗС з проханням призначити слідство в цій справі, яке мало б з'ясувати, «хто вніс більше плутанини в польсько-українські відносини і хто вів дійсно небезпечну та шкідливу для Української Держави супроти поляків політику, чи центральний уряд УНР чи доручене мені посольство України у Відні»¹¹. Місію про передачу наказу міністра закордонних справ В. Чехівського щодо звільнення В. Липинського з посади мав виконати голова дипломатичної місії УНР у Голландії та Бельгії А. Яковлів. Проте під час наради у дипломатичному представництві ЗУНР у Відні, яке очолював відомий

галицький дипломат і політик М. Василько, колеги висловилися проти відкликання В. Липинського і передачі повноважень секретарю посольства. М. Василько та інші українські дипломати підтримали кандидатуру В. Липинського. Його відставка, на їх думку, могла знизити представницький рівень України в Австрії, про що вони повідомили Міністерство закордонних справ УНР¹². 13 лютого 1919 р. РНМ УНР схвалила його призначення «надзвичайним посланником і уповноваженим міністром Української Народної Республіки при уряді Австро-Угорщини», і водночас уряд висловив «побажання, щоб п. Липинський був призначений на більш відповідальну посаду»¹³. 19 лютого 1919 р. Директорія УНР затвердила призначення В. Липинського на цій посаді з 15 листопада 1918 р.¹⁴

Зрештою, він не раз пожалкував, що став до співпраці з українськими діячами соціалістичного гатунку, які не просто не цінували його діяльності, а й намагалися шкодити низці його важливих дипломатичних кроків, зокрема в контексті українсько-польських зв'язків. «Мене вдаряло у відношенні до мене української демократії одно, а саме, що не підносилися ніколи позитивні сторони моєї діяльності: збільшення національної сили прилученням спольщених верств і т.д. – а тільки сторони негативні, тобто яку велику неприємність може моя діяльність зробити Полякам»¹⁵.

Наскільки В. Липинський не вписувався у коло чиновників УНР і як реагував на інтриги, які наповнювали діяльність багатьох урядовців республіканського проводу, засвідчує одна з його записок, складена ним під враженням від дипломатичного прийому в українській амбасаді з приводу від'їзду М. Василька до Швейцарії. «Мусів піти, хоч як огидно було дивитись на цю глупу і підлу комедію, – занотував В. Липинський. – По виїзді Василька всі оці його “приятелі” не оставили на ньому сухої нитки»¹⁶. У нього все більше формувалась відчуженість від УНРівського політикуму. На візитній картці М. Василька, яка збереглася в архівній колекції В. Липинського, останній з огляду на блискучу кар'єру галицького дипломата занотував: «Герой 1919 року!»¹⁷.

З 13 березня по 20 квітня 1919 р. В. Липинський перебував у відрядженні у Станіславі¹⁸, тимчасовій столиці ЗУНР. Їздив також до Рівного – «зложити звіт урядові про свою діяльність»¹⁹. У своїх спогадах один з лідерів Української демократично-хліборобської партії (УДХП) В. Андрієвський, який у цей час зустрічався з ним, згадував, що В. Липинський після тижня перебування у Рівному «вернувся до Станіслава дуже сумно настроєний». «Знаєте, те, що я бачив, остаточно переконало мене в цілковитій безнадійності нашої справи, – цитує В. Андрієвський В. Липинського. – Ніякого порядку, повне безголов'я, немає людей, нема кому з розумом твердою рукою вивести нашу державу на пряму певну путь. Те, що я бачив агонія. Не знаю, чи ще довго протриває, але кінець за нею один – смерть!»²⁰. У листі до Є. Чикаленка 15 квітня 1919 року В. Андрієвський писав, що після розмов з «соцерами (українськими соціалістами-революціонерами – Т.О.) і спостережень, що робиться довкола, В. Липинський вирушив до Відня з перспективами “неопредельними”»²¹.

У Станіславі відбулася знакова зустріч В. Липинського з полковником П. Болбочаном, який у цей час очікував нового призначення після першого арешту і відчував докори сумління, залишаючись у тилу без справ, тоді як його запорожці продовжували проливати свою кров за батьківщину. Слід згадати, що у багатьох публікаціях про П. Болбочана по-різному висвітлюються його контакти з представниками Української партії соціалістів-самостійників (УПСС) та УДХП. У джерелах неодноразово згадується про зустрічі полковника з О. Шаповалом, В. Липинським, В. Андрієвським та іншими представниками українських «правих». Вони не залишали надій скерувати республіканський провід на більш послідовну боротьбу з більшовизмом, досягнення з цією метою порозуміння з Антантою та розбудову української армії на принципах професіоналізму та регулярності. Саме С. Шемету, В. Андрієвському, О. Макаренку належить ініціатива у просуванні на відповідальні військові посади талановитих

воєначальників-професіоналів (О. Греківа, О. Шаповала, П. Болбочана та ін.), які, на їх думку, були в змозі розбудувати регулярну національну армію, забезпечити в ній військову дисципліну та зліквідувати анархію. Ці військові були далекі від більшовицької орієнтації і намагалися вплинути на державний провід з тим, щоб припинити загравання з більшовиками та скерувати політику Директорії у послідовно державницьке русло.

Цінні свідчення про державницько-патріотичне налаштування П. Болбочана залишив у своїх спогадах один із лідерів УДХП В. Андрієвський. У середині березня 1919 р. він вперше познайомився з П. Болбочаном. У помешканні В. Андрієвського на вул. Липовій у Станіславові декілька разів збиралися В. Липинський, П. Болбочан та М. Чудінов (Богун). В. Андрієвський наводить міркування П. Болбочана, який перебував у тимчасовій столиці ЗУНР в очікуванні суду після першого арешту. Полковник вважав, що суду над ним не хоче сама Директорія, оскільки боїться, що «впливе маса скандалів», зокрема стосовно грошей, вилучених під час обшуку, «частинно розкрадених», а також що він може під час суду «виявити злочинну недбалість», а головне – «неуцтво й нерозуміння військових справ» чільниками уенерівського керівництва²². В. Андрієвського цікавила позиція П. Болбочана щодо можливості використання заможних верств українського селянства, т. зв. куркулів, які згідно із постановами Українського трудового конгресу були позбавлені можливості активної суспільно-політичної діяльності як «нетрудові елементи», а також контакти з М. Міхновським. Полковник дуже шкодував, що не мав можливості у грудні 1918 та січні 1919 р. залучити до своїх військових частин загони, сформовані УДХП та «Союзом земельних власників», і що обставини завадили більш тривалому спілкуванню з М. Міхновським²³.

Для В. Липинського зустрічі з полковником П. Болбочаном мали неабияке значення. Він не просто оцінив професійний рівень цього талановитого військового, але й перейнявся його державницьким налаштуванням і послідовними кроками у виборюванні незалежності України. Не дарма у нотатках В. Липинського залишився запис, що він був готовий піти комісаром до військової частини під командуванням П. Болбочана²⁴.

У листі Михайла Корчинського – державного секретаря в уряді УНР прем'єр-міністра С. Остапенка – знаходимо короткі відомості про його зустріч з В. Липинським у Станіславові напередодні від'їзду останнього до Відня. Зокрема автор кореспонденції, який належав до Української партії соціалістів-федералістів, писав з тимчасового осідку уряду УНР – Кам'янець-Подільського – про брак кадрів у таборі поміркованих кіл, журився через нестачу фахівців. М. Корчинський передає свої надзвичайно глибокі враження від кришталевої чистоти та високого патріотизму українського посла. «Про той святий вогонь, що палить Вас, мало хто з боку може догадатися, глядячи на Ваше спокійне обличчя», – зауважує М. Корчинський у листі до В. Липинського²⁵.

Як відомо, вже навесні 1919 р. далися взнаки протиріччя у зовнішній політиці УНР і ЗО УНР. «Різниця психики і устрою, публічного життя, – зазначав голова МЗС В. Темницький, – витворювали різні непорозуміння між одним і другим правительством». Він звернув увагу на те, що «з'єднання відбулось похапцем, маса справ лишилися неясними і неурегульованими». Тому, за словами міністра, фактично існували дві окремі зовнішні політики і дві окремі армії і це робилося свідомо, з надією, що «можливо скоріше визнають Галичину» і це можна буде використати для визнання цілої України²⁶. У цьому контексті ставало зрозумілим, чому західноукраїнські чинники намагалися залучити в урядові інституції насамперед фахових спеціалістів. Один з таких фактів висвітлив у своїх щоденникових записах Є. Чикаленко. Зокрема привертає увагу його згадка про пропозицію члена Директорії УНР О. Андрієвського, який скаржився на брак фахових урядовців в уряді ЗУНР, запросити на міністерську посаду В. Липинського²⁷.

Слід сказати, що В. Липинський був одним з небагатьох українських дипломатів, які розуміли, що після поразки країн Почвірного союзу у Першій світовій війні позиції України

як союзниці Центральних держав були дуже непевними. А вже після того як їх уряди уклали перемир'я з Антантою, Берестейський мир втрачав свою юридичну силу. Тому насамперед В. Липинський пропонував українському Міністерству закордонних справ та головам посольств, акредитованих у цих державах, вивчити перспективи укладання нових дипломатичних угод. Про це він, зокрема, наголошував у листі до М. Порша – голови дипломатичного представництва у Берліні. В. Липинський запитував, чи є в уряді, який прийшов до влади після революції у Німеччині, «бажання і змога заключити з нами (УНР – Т.О.) нову умову через те, що стара умова, яка існувала між нами, з хвилиною підписання і ратифікування миру, офіційно скасована». Він особливо підкреслював, що «коли Уряд стоїть і далі на становищі признання нашої Держави, то він мусів би з нами умову відновити... поки ще цей являється єдиним легалістичним Урядом України»²⁸.

В. Липинський намагався добитися від керівництва Українською Народною Республікою визначеного зовнішньополітичного курсу. Він прагнув поладити справу комунікації МЗС з українськими дипломатичними представництвами, які, виїжджаючи до місця призначення, на тривалий час затримувалися у Відні, оскільки мусив не лише діставати їм візи та проїзні документи, а й опікуватися їх виїздом з Австрії. Серед численних записок дипломата зберігся запис: «Зазначити, що я з Відня їздив до уряду, бо хотів боротись. Але не зустрів там пориву. На мою пропозицію дивилися з одного боку, як “неповажну” (поважними у них звались наради), а з другого, як небезпечну і я одержав наказ вертати до Відня»²⁹.

3 квітня 1919 р. у Рівному він отримав від Головного отамана Армії УНР С. Петлюри телеграму з наказом вжити заходів, щоб всі українські дипломати, які на той час перебували у Відні і не змогли виїхати за місцем призначення, повернулися в Україну³⁰. В. Липинський тоді ще не був в Австрії, тому він у відповідь написав, що на той час не встиг «поладити найконечніших справ, щоби повернути до Відня для виконання своїх посольських обов'язків». В. Липинський зазначав, що перед його від'їздом в Україну у Відні були члени посольства у Царгороді, голова місії УНР в Італії, решта українських дипломатів вирушили до Швейцарії та Німеччини, де очікували віз та можливості переїзду до місць призначення. В. Липинський мав надію, що цим листом зацікавить С. Петлюру, наголошував, що у Станіславові 30 березня 1919 р. відбулися наради представників урядів УНР та ЗО УНР «про реорганізацію цих місій і взагалі про практичне переведення справи нашої закордонної політики». У цьому ж посланні В. Липинський зазначав, що це письмове звернення разом із доповіддю Головному отаману передасть особа, яка спеціально з цією метою їде в Ставку Дієвої армії УНР. Він не отримав відповіді і вже за два тижні повернувся до Відня³¹.

Натомість 29 квітня 1919 р. із Здолбунова наспіла для В. Липинського нова телеграма із розпорядженням С. Петлюри. У ній, зокрема, він зобов'язувався передати повідомлення українському послу в Німеччині М. Поршу «про необхідність формування укр[аїнських] частин з полонених, перебуваючи в Німеччині, для оборони Краю». Як можна зрозуміти з телеграми, український провід розраховував, що після поразки радикальних республіканців на чолі з Ж. Клемансо до влади у Франції прийде соціалістичний уряд, який вплине на позицію країн Антанти щодо формування збройних частин з українських полонених у Німеччині. З огляду на це В. Липинському наказувалося негайно надіслати телеграму голові делегації УНР на Паризькій мирній конференції Г. Сидоренку, щоб він заявив протест проти дій країн Антанти щодо українських полонених. Український посол у Відні також отримав доручення повідомити голову дипломатичного представництва УНР у Чехії М. Славинського, аби він зробив належні кроки для застереження дій російських генералів, які втручалися у справу формування військових частин з українських полонених. Наприкінці телеграми Головного отамана С. Петлюри В. Липинського зобов'язано чимскоріш повідомити міністерства внутрішніх та закордонних справ УНР про виконання цього розпорядження³². Певно, в умовах,

коли була порушена комунікація центральної влади із закордонними представництвами, на віденське посольство УНР випадала ледь чи не головна роль у донесенні офіційних урядових директив. Однак республіканська влада мала досить умовне уявлення про те, як працює механізм міжнародного впливу на Паризькій мирній конференції, тому й накази головам дипломатичних репрезентацій здебільшого залишалися лише на папері.

У листі від 29 січня 1930 р. до О. Назарука В. Липинський згадував, як їздив шукати «уряду Петлюри», щоб «подивитись власними очима, що цей “уряд” із себе уявляє і справдити ті поголоски, що про нього у Відні кружляли». Він зізнається, що, «побачивши цей “уряд”», він вирішив їхати назад до Відня і «як найшвидче податися до димісії і зайнятись літературною працею для нового колись, дасть Бог, відродження України, бо останнє, започатковане в кінці XVIII ст., і завершене Гетьманством 1918 р., було вже, як мені тоді стало ясно, на довгі часи запропашене»³³. Очевидно, тому він не надав серйозної уваги словам одного з найближчих своїх співробітників А. Жука, коли той 4 листопада 1919 р., вже після відставки В. Липинського, писав йому, що мав розмову з головним отаманом щодо подальшої його долі. «Мав розмову про Вас з Петлюрою, – писав А. Жук. – Він дуже жалів, що Ви не можете дальше оставати[сь] на становищу посла». А далі зазначав, що був проєкт зробити В. Липинського товаришем міністра закордонних справ «з осідком за кордоном для зв'язку і керівництва посольствами і місіями»³⁴. Були й інші пропозиції, аби залишити В. Липинського у дипломатичному відомстві УНР, але жодних згадок про те, що він на них мав намір погодитися, виявити не вдалося.

До Відня із Станіслава В. Липинський їхав на запрошення Президента Є. Петрушевича у його поїзді разом з тогочасним міністром закордонних справ ЗО УНР М. Лозинським, своїм давнім знайомим ще з дореволюційної пори, та іншими галицькими урядовцями. У Стрию з В. Липинським стався прикрий інцидент. Коли всі подорожуючі разом з ним на запрошення отамана Г. Коссака вечеряли у місті, з вагона, який стерегли 2 галицькі стрільці під командою поручника В. Охримовича, «хтось» украв особисті речі В. Липинського. Він не сумнівався, що «цей “хтось” – це була галицька контррозвідка, яка по вищому наказу в такий спосіб захотіла зревідувати “поляка”»³⁵.

Повернувшись після зустрічі з проводом УНР у Рівному, В. Липинський, за свідченням Д. Дорошенка, втратив останню надію, що «УНР може зберегти хоч якусь тинь української державності»³⁶. Наприкінці травня 1919 р він був змушений пройти курс лікування у санаторії з термальними джерелами «Gutenbrunn» у Бадені поблизу Відня. Цей час дав йому можливість переосмислити свою працю та політичне майбутнє. Про це, зокрема, свідчить його щоденникова записка від 22 травня 1919 р., де він робить спробу підсумувати здобутки та оцінити втрати, які він отримав на той час. За його власним зізнанням, у цей період його фантазія, логічне думання, відчуття власної провини, що не може вплинути на хід подій, тобто процес «само пожирання нації», як він його називає, обертаються навколо двох осей для нього – двох трагедій: «трагедії суспільної Української», що стала для нього особистою трагедією. «Іноді не розбереш, де кінчиться одно і де починається друге, а іноді вони стають проти себе, як два найлютіші вороги, – наголошував В. Липинський. – Гине, всею силою молодости моєї, улюблена Вільна, Незалежна, Велика Україна»³⁷.

Він страждав від відчуття незворотності краху українських національно-визвольних змагань. Для цілісної натури В. Липинського, яка об'єднувала справу та ідеал, це була справжня людська трагедія. Адже, на його переконання, гинула «Україна, що великим подвигом Руси варяжської себе сотворила... і розумом Руси князівсько-боярсько-шляхетської себе укріпила і великою любовю України Козацької і її змосковшених та спольщених романтичних нащадків живим духом по сучасні часи заплоднила»³⁸. На відміну від більшості тогочасних політичних діячів, В. Липинський був свідомий, що політична еліта УНР не в змозі здійснити загальнонаціональну місію, позбутися дрібних партійних інтересів та об'єднатися заради спільної мети – побудови

держави. Він констатував, що у середині політичного проводу за відсутності позитивних начал формується злість, яка несе «розклад, гниль і смерть». «І сучасне, озлоблене, поганою піною клясової, партійної, “отаманської” і всякої іншої ненависти заслужене покоління, не вірить в себе, не вірить собі, не вірить навіть в можливість безпартійної, безкористної, святої любови до Вітчизни, – наголошував В. Липинський. – І тому гине в нашій поколінні українська ідея, очевидно на те, щоб знов відродитись, коли вічні кольори духа найдуть чистішу воду, щоб веселою прекрасною переломитись в грудючих хвилях життя»³⁹.

Очевидно, що ця щоденникова нотатка була одним з перших висловлених варіантів концепції союзу трьох Русей (України, Росії і Білорусії), яка виникла з ідеї об'єднання зусиль державних формацій поза межами радянської Росії у боротьбі з більшовицькою навалою. На думку В. Липинського, коли була втрачена можливість здобути незалежну Україну, залишився шанс здобути державу у спілці самостійних Росії та Білорусії. Але за здобуття такого шансу, на його переконання, українським політикам потрібно було ще боротися. «А тепер, в хвили сучасній, незайняте українською любові місце, займає любов сильніша – любов, на горе нам Українцям, чистіша, любов до Єдиної Руси, – констатував В. Липинський. – І дай Боже, Великий Милосердний, щоб в цій принаймні любові для нас місце найшлось». Він був свідомий, що подібний шанс для України був не найкращим, тому що українцям насамперед потрібно було пройти шлях самоусвідомлення і здобути право стати рівноправними у можливому союзі трьох Русей. Для цього, на думку вченого, було потрібно, аби «в любові братів наших до Руси, ми себе полюбили, їх недовіря і злобу до нас любові побороли і щоб явилися ми на велике свято оновлення Великої Руси Триединої, як вільна, прекрасна, свята сестра в Руси – Україна»⁴⁰.

Короткий відпочинок у санаторії надихнув В. Липинського зробити ще декілька спроб використати міжнародну ситуацію на користь Україні. Він намагається вжити дипломатичні кроки для отримання допомоги країн Антанти. У цьому йому допомагає А. Жук, який за дорученням В. Липинського 27 травня 1919 р. надсилає листа міністру закордонних справ УНР з пропозицією звернутися до урядів країн Антанти із заявою, що українці, домагаючись визнання державної самостійності України, тим не менш не відкидають ті чи інші форми зв'язку з російськими урядами, визнаними державами Антанти. Пропонувалося також знайти спільну мову з представниками верховного правителя Росії адмірала О. Колчака на Паризькій конференції для здійснення спільної військової акції проти поляків у Східній Галичині та інших акцій для здобуття міжнародного визнання ЗУНР, не ускладнюючи справи міжнародного визнання Великої України⁴¹.

Листування з давнім приятелем ще з юнацьких років Борисом Матюшенком проливає додаткове світло на плани та заходи, які прагнув здійснити В. Липинський напередодні своєї демісії, аби перетворити Україну на успішного учасника Мирної конференції у Парижі. Хоч Б. Матюшенко та його дружина Марія Матюшенко (у дівочтві – Гоженко) належали до табору українських соціал-демократів, В. Липинський на правах старого друга молодості міг дозволити собі говорити щиро. У листах, які збереглися в архіві В. Липинського, є чимало цікавих фактів про українське дипломатичне представництво на Паризькій мирній конференції, до складу якого входив Б. Матюшенко. У французькій столиці на початку 1919 р. вирішувалася доля України після Першої світової війни.

На жаль, характеристика діяльності українських амбасадорів у Парижі, яку подає Б. Матюшенко, свідчить, що українська делегація мала найменше реальних успіхів у справі налагодження відносин з державами Антанти і захисту національних інтересів. Провідні учасники переговорів, які були позбавлені можливості ознайомитися з об'єктивною ситуацією в українській справі, діяли на свій розсуд і з максимальною користю для своїх країн. За словами Б. Матюшенка, Америка виступала «за розділ Росії і за українську незалежність», але вичікувала; Англія назовні не демонструвала прихильне ставлення щодо України, але в польській справі

стала на бік України, не бажаючи посилення Польщі. Найбільший прихильник останньої – Франція, на переконання Б. Матюшенка, потребувала активного інформування про українську справу. Адже серед французьких представників, за його словами, «після провалу політики Франції в Одесі і Криму починає зростати думка про те, що треба вже закинути ідею “неділимої”»⁴².

У цьому листі Б. Матюшенко інформує В. Липинського про досягнення згоди між державами Антанти щодо поділу впливу в Європі. Під сферу впливу Англії мали перейти балтійські країни, Фінляндія, Польща, Кавказ; США – Чехія, Югославія та Угорщина; Франції – Греція, Україна і Туреччина. За цим проектом передбачалось, що «всім державам дається самостійність, але під протекторатом», – писав Б. Матюшенко В. Липинському. – ...Згоду я чув підписано давно і може тільки служити для зрозуміння деяких поодиноких кроків Англії і Америки, зокрема і Франції – пункти д'Ансельма в Одесі»⁴³.

Слід визнати, що про перебіг переговорного процесу у Парижі В. Липинського інформував також М. Лозинський і секретар посольства УНР у Швейцарії Г. Білянкін. Однак якщо першого найбільше цікавила міжнародна перспектива Галичини та Буковини, то другий головним чином зосереджувався на ситуації, яка склалася у таборі країн-переможниць у Першій світовій війні. На підставі всіх цих даних В. Липинський розпочинає розробку концепції, яка була запропонована першій нараді голів українських дипломатичних представництв у Відні 18–22 червня 1919 р. В. Липинський прагнув насамперед створити противагу представникам російської делегації, зокрема відомому адвокату та політичному діячу, одному з лідерів партії кадетів В. Маклакову, який у Парижі репрезентував Російську політичну нараду (організацію, що представляла Росію за кордоном). Зазначена структура обстоювала ідею повернення до довоєнних російських кордонів без поділу на складові: Україна, Білорусія, Дон, Кубань⁴⁴. Тому В. Липинський пропонував наполягати на створенні єдиного українського державного організму з двох частин України: Наддніпрянської та Галицької. У випадку, коли подібна позиція була б відкинута учасниками Паризької конференції, обстоювати варіант політичного союзу України з тими державними формуваннями, які виникнуть після падіння більшовицького режиму в Росії. Цю тезу вчений більш концептуально розвине вже згодом у своїх «Листах до братів-хліборобів». «Тільки політичний союз України з Москвою (загально кажучи з Півноччю, тоб-то з тими північними людьми, які державу московську, по упадку комунізму, наново зорганізують) і *активна політика** України в цьому союзі можуть забезпечити українські державно-творчі соціально-консервативні сили од пагубної анархії в злуці з Польщею і од руйнуючого Українську Державу втручання Москви у внутрішні українські справи, – так писав В. Липинський у 1926 р. – В той тільки спосіб зможуть ці сили сотворити самі місцеву власну Українську Владу»⁴⁵.

На жаль, ми маємо обмаль джерел, аби скласти повну картину підготовки до обговорення на дипломатичному рівні закордонного курсу УНР влітку 1919 р. Слова з листа Б. Матюшенка до В. Липинського від 5 червня дозволяють припустити, що свою позицію останній виклав у листа до М. Лозинського і В. Темницького. Тому його товариш згадує у своєму листі, що розуміє і поділяє його основну думку – «старатися вдержати вкупі укр[аїнські] землі»⁴⁶.

У полеміці з В. Липинським Б. Матюшенко, не відкидаючи ідею можливої федерації, насамперед, наголошував на методах її реалізації⁴⁷. Як активний діяч УСДРП він робить наголос, що його пріоритетом є соціалістичне майбутнє України у спілці європейських соціалістичних держав, а «сама форма національного політичного державного існування ніколи не являлася самоцілью, була лише засобом для досягнення певного демократичного розвитку на шляху до соціалізму». Б. Матюшенко допускав, що Україна могла туди вийти чи зовсім незалежним членом, чи у складі тої чи іншої федерації, але не з Росією⁴⁸.

*Курсив В. Липинського.

Власне, позиція Б. Матюшенка відбиває ставлення переважної більшості українських соціалістів до державної незалежності України. Як тут не згадати Винниченкове: «Або соціалістична Україна, або ніяка». Практично те саме говорить і Б. Матюшенко. Він зазначає, що питання федерації з Росією можна було розглядати лише за умов, «поки Росія була єдиною революційною країною». Стосунки з Росією він вимірює за класовими принципами. Б. Матюшенко не допускав, що Росію можна розглядати як союзника у збереженні єдності українських земель і протидію Польщі насамперед через те, що бачив лише сили реакційні – О. Колчака і А. Денікіна, яких підтримувала Антанта. «Але ж і вони, як і більшовики, сили не сталі, часові, – наголошував Б. Матюшенко у листі до В. Липинського 5 червня 1919 р., – Зв'язати з ними нашу судьбу – се повторити кроки Хмельницького з тою ріжницею, що “батько Богдан” мав тоді перед собою реальну силу Росії, а ми маємо оден ілюзоріум». На його думку, російським проантантівським силам Україна була потрібна лише у власних інтересах і федерації вони ніколи не допустять, тому і розраховувати на них не варто було. За словами Б. Матюшенка, Україні слід було розраховувати лише «на перемогу світової демократії»⁴⁹. Тому він вважав, не слід було компрометувати себе співпрацею з російською реакцією (О. Колчаком, А. Денікіним), а працювати з «колами міжнародової демократії». В очікуванні соціалістичних змін у світі він пропонував відновити діяльність Союзу визволення України чи утворити подібну організацію, відродити культурно-просвітню й інформаційно-політичну роботу за кордоном і в Україні⁵⁰.

Водночас подальші факти з цього листа Б. Матюшенка засвідчували, що за весь час перебування в Парижі українські дипломати не змогли встановити бодай найменших зносин з іншими делегаціями і Радою Чотирьох, не отримали жодної офіційної відповіді щодо Галицького питання. «Ніхто з нами не рахується і не бажає рахуватися, – писав Б. Матюшенко В. Липинському. – Чи знаєш Ти, між иньшим, що в листі від Совіта 4-х до О. Колчака поставлені йому умови визнання автономії Естонії, Латвії, Литви, тільки нас нема в сьому спискові»⁵¹.

У цій ситуації В. Липинський побачив шанс вирвати для України форму державного існування, залучивши її цілісний державний організм до антибільшовицького союзу, який формувала Антанта. Тому він розпочинає роботу над проектом по досягненню згоди від українського МЗС на майбутню співпрацю з урядом верховного правителя Росії адмірала О. Колчака. Про це, зокрема, свідчать як спомини А. Жука, так і лист Марії Матюшенко до В. Липинського. Цей документ, датований 5 червня 1919 р., що зберігся в архіві останнього, дозволяє мати хоча б часткове уявлення про наміри В. Липинського та його кроки по реалізації свого задуму. Як відомо, А. Жук у цей час працював в Українському посольстві у Відні як уповноважений у справах військовополонених. У своєму листі до нього М. Матюшенко однозначно називає Росію ворогом України, натомість не бачить жодної небезпеки з боку Речі Посполитої Польської, тому вони дивилися на оволодіння нею Східної Галичини як явище тимчасове. Вбачаючи у діях О. Колчака тільки реакційну мету, М. Матюшенко не вірила, що переговори з росіянами, спроба домовитися про федерацію допомогли б об'єднанню українських земель. «Коли уже прийдеться нам іти на федерацію (а з Росією вона може бути тільки на бумазі, а не на ділі), коли обставини заставлять нещасну Україну на це піти, то нехай це роблять обставини, а не ми самі, – підкреслювала у своєму листі М. Матюшенко. – Це і без нас прийде, не треба плямувати перед народом своєї совісти, що і ми до цього свідомо руку приложили... З'єднання Земель? Чудесно було б, як би Росія допомогла би нам з'єднати їх для нас, а не для... себе»⁵².

До певної міри позиція В. Липинського відбилася у гострому листі А. Жука до С. Петлюри та уряду УНР, яких той звинуватив у нереалізованій можливості «налагодити відносини з Галичанами і використати їх для будови держави». У своєму листі Головному отаману А. Жук закидав недооцінку «значення Галичини як об'єкта для державного будівництва», а також

недооцінку Паризької мирної конференції та діяльності української дипломатичної місії під час її роботи, неспроможність досягнути домовленостей з країнами Антанти, недосконалість державного апарату УНР тощо⁵³.

На початку червня 1919 р. до Відня прибув новий міністр закордонних справ УНР, колишній член СВУ В. Темницький. Позиція В. Липинського не залишилася непоміченою, і очільник українського зовнішньополітичного відомства у своєму листі 14 червня 1919 р. писав дипломату, що уряд прийняв рішення, яке було затверджено Директорією, про призначення В. Липинського головою місії у Парижі і його переїзд ближчим часом з Відня до французької столиці⁵⁴. Зрештою, це призначення офіційно так і не було оголошено.

Міністр прибув до Відня з метою координації дій українських репрезентацій за кордоном. Слід зазначити, що ще 17 квітня 1919 р. В. Темницький звернувся до В. Липинського з проханням створити при українському посольстві в Австрії орган, який би «повідомляв міністерство про положення політичне у світі», «удержував тісний зв'язок між посольствами і місіями УНР», передавав інструкції «окремим місіям, в якому напрямку треба вести політичні виступи», і водночас провадив «публіцистичну та літературну пропаганду»⁵⁵.

В. Темницький провів дві наради голів українських дипломатичних представництв за кордоном (Відень, 18–22 червня та Карлсбад, 6–14 серпня 1919 р.)⁵⁶. На нарадах обговорювалися головні засади закордонної політики УНР у контексті міжнародної політики. Перша нарада відбулася за участю лише декількох українських дипломатів (В. Липинський, М. Василько, М. Порш, Д. Левицький, В. Сингалевич, С. Томашівський, Здирковський та А. Жук)⁵⁷. В. Липинський, який був ініціатором цього обговорення, закликав учасників наради «зійти з національного ґрунту на ґрунт територіально-державний»⁵⁸. Його орієнтація фактично і визначила конструктивний характер обговорення проблем, що були в центрі уваги дипломатичної наради.

А. Жук як секретар наради в ході обговорення міжнародної ситуації занотував головні питання, які були запропоновані для дискусії. Зокрема однією з проблем, яка виносилася на обговорення, було завдання закріплення хоча б часткової територіальної незалежності УНР. «Коли припустити, що досягнення повної державної самостійності з об'єднанням всіх українських земель є неможливим, то, що для нас важніше, як практична ціль нашої національної політики для даного моменту: а) об'єднання всіх українських земель..., чи б) досягнення власної суверенної держави, хоч би на частині території». Вирішуючи альтернативу «забезпечення державної суверенності на частині національної території», за записами А. Жука, учасники наради мали вирішити питання орієнтації «на Сході (при Московщині), чи на Заході (при Польщі)»⁵⁹.

Учасники наради голів дипломатичних представництв УНР за кордоном 18–22 червня 1919 р. у Відні прийняли рішення вжити всіх заходів, «щоб позбавитись будь-якої залежності, хоч би й чисто господарської від Польщі», та перенести всю вагу дипломатичної діяльності на Паризьку мирну конференцію⁶⁰. Окрема резолюція стосувалася Східної Галичини, територія якої була окупована Польщею. Українські дипломати зазначили, зокрема, що для цієї української території необхідно було «за всяку ціну добиватись повного державного відокремлення ... від Польщі у формі суверенності або, коли це буде неможливо, хоч би у формі тимчасового нейтралітету»⁶¹.

Нарада ухвалила спеціальну резолюцію, в якій висловлювалася позиція України щодо більшовицьких псевдодержавних утворень. У ній, зокрема, підкреслювалось, що для української зовнішньої політики «соціально-політичні аспекти стоять на другому плані». Це означало, що «Україна не може прийняти за будь-яку ціну такого московського уряду, який виступив би в ролі уряду всієї Росії без огляду на його політичний та соціальний характер». Натомість визнавалася можливість встановлення дипломатичних зв'язків з урядами, «обмеженими самою Москвою»⁶².

Варто згадати, що А. Жук як секретар дипломатичної наради у Відні під час обговорення можливих політичних альянсів занотував варіант більш широкої міжнародної орієнтації: «Антанта – Центральні держави – Чехи та Румунія?»⁶³. Не виключено, що ця ідея належала саме В. Липинському як один з альтернативних проєктів, який міг розглядатися в ході дебатів. Проте учасникам нарад так і не вдалося чітко визначити орієнтацію УНР у міжнародній політиці. Резюме, які були прийняті в ході обговорення, обмежувалися загалом демагогічними закличками соціально-політичного спрямування й загальною констатацією, що «на полі державному... стоять вже поодинокі держави світу з своїми особливими, часто навіть протилежними інтересами». Тому, за рішенням учасників наради, українська міжнародна політика «мусила набирати характеру реалізму», а УНР – «нав'язати найтісніші стосунки, в першу чергу дипломатичні, з усіма тими державами, щоби ужиткувати їхні зв'язки і вплив на Антанту...» і т.д.⁶⁴

Слід зазначити, що В. Липинський намагався використати будь-які дипломатичні кроки, аби використати міжнародну ситуацію на користь України. 10 липня 1919 р. В. Липинський у листі до М. Порша – тогочасного українського посла у Берліні – намагався заручитися його підтримкою у пошуках adeptів України у Німеччині для протидії польській стороні у загарбанні Західної України. Він зокрема підкреслював своє занепокоєння напівофіційною заявою Р. Лансінга – американського юриста і державного діяча, який обіймав посаду державного секретаря США (1915–1920) в адміністрації президента В. Вільсона. У своїй промові цей впливовий урядовець висловився за непризнання держав, які «повстали на території бувшої Росії і супроти офіційного відступлення Полякам Галичини по Збруч». Отже, як підкреслював В. Липинський у листі до М. Порша, справи, які обговорювалися на дипломатичній нараді у Відні, набирали все більш актуального значення. Насамперед він цікавився, чи відома останньому інформація, що деякі російські кола і деякі українські праві сили організують у Сербії і Болгарії військову експедицію в Україну. За інформацією В. Липинського, яку він повідомляв М. Поршу, «ця експедиція має відбутися “sub auspiciis”^{*} Антанти, але й в ближчій порозумінні неначе б то з Германією». Головою метою цих кіл, за словами діяча, були «відбудування Росії, автономія України і широка аграрна реформа на основах парцеляції»⁶⁵.

19 грудня 1919 р. у Парижі було створено Національний український комітет (НУК), у декларації якого було зазначено, що він «бере на себе тимчасово захищення національних інтересів України перед інтернаціональними політичними діячами», поки «не буде сформовано нову правильну репрезентацію України»⁶⁶. До складу цього комітету увійшли насамперед галицькі політики, які представляли інтереси ЗО УНР на Паризькій мирній конференції на чолі з В. Панейком і які на знак протесту на декларацію Варшавської місії УНР від 2 грудня 1919 р. про можливість визнання річки Збруч українсько-польським кордоном утворили окрему групу⁶⁷. В декларації галицьких делегатів, яка була адресована голові української репрезентації у Парижі графу М. Тишкевичу, поряд із протестом проти віддання «українських земель Польщі Директорією», наголошувалось також на «нездатності і навіть шкідливості» політики, яку провадив уряд УНР. Проводу також закидалися «большевицькі тенденції» та встановлення «режиму терору проти творчих елементів»⁶⁸.

2 січня 1920 р. відбулися перші збори НУК, на яких були заявлені його члени: В. Панейко, голова – член Української національної ради, заст. голови української делегації у Парижі; член цієї ж делегації історик С. Томашівський; члени уряду ЗО УНР А. Петрушевич та О. Кульчицький; син А. Петрушевича Лев Петрушевич; представник Українського національного комітету у США К. Білик; колишній особистий секретар гетьмана П. Скоропадського С. Моркотун; товариш міністра внутрішніх справ Української Держави О. Вишневський; контр-адмірал, товариш міністра морських справ Української Держави М. Максимів; ад'ютант гетьмана П. Скоропадського князь В. Кочубей; В. Цитович – секретар української мирної конференції

^{*}Sub auspiciis (лат.) – під егідою.

у Парижі⁶⁹. Комітет навіть почав видавати свій друкований орган французькою мовою. У першому числі, яке вийшло 5 травня 1920 р., були опубліковані програма та згадана вище декларація Національного українського комітету.

Аналогічний комітет був заснований у турецькій столиці – Царгороді. До його складу увійшли Адасевич, Даньківський та Кравченко⁷⁰. Після воєнної катастрофи армії А. Денікіна під Новоросійськом на початку 1920 р. галицькі діячі відійшли від активного співробітництва з Національним українським комітетом. Його склад фактично обмежувався новим головою комітету С. Моркотуном, секретарем В. Цитовичем та М. Могилянським. Деякі дослідники відносять до нього й історика І. Борщака та ще декількох колишніх членів делегації Директорії у Парижі⁷¹. Отже, деякі ідеї В. Липинського намагалися реалізувати галицькі політики, але загалом справа врегулювання українського питання на Паризькій мирній конференції не була реалізована. Спроби представників обох частин України – УНР та ЗУНР – захистити українські національні інтереси зазнали повного фіаско.

Чи не найбільш відповідальною у дипломатичній кар'єрі В. Липинського навесні – влітку 1919 р. була спроба збереження від різного роду авантюристів, які примазалися до республіканського проводу, державного грошового фонду (50 млн. австр. корон), накопиченого на українському конто в австрійському державному банку Вінербанк-Ферайн⁷².

Тривалий час в українській історіографії побувала думка, що хліб і продукти харчування німецька та австро-угорська влада одержувала від України безкоштовно лише за ту військову допомогу, яку надала за Берестейською угодою. Це далеко не так. Хоча й сьогодні дослідники ще не мають конкретних цифр щодо грошових коштів, які Українська Держава виручила за поставлені продукти харчування та ресурси у Німеччину та Австро-Угорщину. Водночас відомо, що гетьманська влада не встигла ці кошти спрямувати у розвиток економіки та народного господарства і вони залишалися на рахунках Української Держави в державних банках Німеччини, Австрії і Угорщини⁷³. Оскільки українське населення відмовилося приймати німецькі та австрійські паперові гроші за товар, провід Української Держави 10 вересня 1918 р. підписав з Центральними державами конвенцію на купівлю 1600 млн. карб. (українською монетою) за відповідну суму в казначейських бонах та паперах (нім. марках і австр. коронах). Ці гроші були переведені на рахунки Української Держави в державних банках Берліна, Відня і Будапешта. У Німецькому банку Україна мала 400 млн. нім. марок і в банках Австро-Угорщини 158 млн. австр. корон⁷⁴. 14 грудня 1918 р. Директорія УНР, перебравши в країні владу, успадкувала українські рахунки в банках Німеччини і Австрії. Протягом 1919–1920 рр. вона вільно розпоряджалася фондами Української Держави, депонованими в банках Австрії та Угорщини. Німецький уряд, як відомо, наклав секвестр на аналогічні фонди в своїх державних банках і всі спроби українських дипломатів анулювати його не мали успіху⁷⁵.

В. Липинський опинився в епіцентрі фінансових справ УНР, оскільки державний грошовий фонд, що був переведений на його ім'я в австрійському державному банку Вінербанк-Ферайн, залишався найбільшим фінансовим джерелом забезпечення республіканської влади. У згаданій вище статті «Пояснення до вище наведених документів» В. Липинський детально описує, як у його розпорядженні опинився т.зв. військовий фонд у сумі 50 млн. австрійських корон. «Коли по довгих заходах удалося одержати від австрійського уряду згоду на віддання Урядові У.Н.Р. грошового депозиту, зложеного в Австрійським Державним Банку Урядом Української Держави, яко належність за продане Україною Німцям і Австрійцям збіжжя, – наголошував В. Липинський, – то мені було наказано одержати з того депозиту 50 мільонів австрійських корон, зложити їх в банку на своє ім'я... ці гроші на закупно амуніції для української армії»⁷⁶.

У листі до І. Кривецького 29 серпня 1927 р. з проханням зберегти цей лист в архіві НТШ В. Липинський у черговий раз описав історію з цими грошима. Він зазначав, що ці кошти належали гетьманській державі і, коли б гетьман не зрікся влади і «не звільнив би нас всіх

од присяги», міг би вручити їх П. Скоропадському. Після його зречення В. Липинський бачив лише два виходи: або взяти гроші на свою відповідальність і податися до демісії, або передати їх новому урядові. «Почуття законності примусило мене з боєм серця вибрати цей другий шлях», – наголошував він у своєму листі⁷⁷. З гіркою іронією діяч констатував, що «на гроші ці накинута зараз Директорія»⁷⁸.

Велика частина грошових фондів, які успадкувала від Української Держави Директорія, була спрямована на закупівлю військової амуніції, зброї і техніки для армії УНР. Однак не завжди ці кошти витрачалися за призначенням. Так, у розпорядження українського посла у Відні В. Липинського постановою Ради Народних Міністрів від 7 травня 1919 р. було спрямовано 50 млн. австр. корон на «закупівлю гарматного та іншого військового майна». 24 травня 1919 р. на підставі постанови Директорії УНР ці кошти були переведені на ім'я В. Липинського і призначалися на закупівлю майна та амуніції для української армії⁷⁹. І вже у травні 1919 р., за розпорядженням Директорії УНР, посольству ЗО УНР на чолі з М. Васильком В. Липинським було переведено із зазначеного рахунку 20 млн. австр. корон для забезпечення УГА на польському фронті⁸⁰. На той час у розпорядженні В. Липинського цих коштів ще не було, фактично він отримав їх лише 25 червня і розпоряджався ними до 26 липня 1919 р., коли передав їх у підпорядкування спеціальної комісії, про що йшлося у доповіді про ревізію в посольстві, яка була здійснена 1920 р.⁸¹

Дуже швидко за грошима до В. Липинського почали звертатися як урядовці, так і різні уповноважені. 22 липня 1919 р. В. Темницький у своєму листі голові українського посольства у Відні просив фінансувати з коштів фонду діяльність видавця тижневика «Воля» В. Піснячевського (250 тис. австр. корон); голову амбасади УНР у Фінляндії М. Залізняка (1500 тис. австр. корон); голову канцелярії МЗС А. Жука (200 тис. австр. корон), колишнього міністра Української Держави Б. Бутенка (150 тис. австр. корон)⁸². Зазначена фінансова підтримка асигнувалася М. Залізнику на роботу місії, А. Жуку – на «видання законів» по МЗС, «дипломатичних актів і політичних документів з історії відновлення української державності», проте Б. Бутенко і В. Піснячевський мали виконати особисті доручення міністра. Але подібні факти були самотніми. За свідченням В. Липинського, більшість коштів виділялася на закупівлю малопотрібних для армії речей, як то свистки чи щось подібне⁸³. В. Липинський писав, що у посольстві почали «з'являтися “уповноважені” на розпорядження цими грошима з “повноваженнями” від Директорії... і кінчаючи міністром закордонних справ у власній особі»⁸⁴.

Поряд з чисельними закупівельними комісіями з проханнями про субсидії звертались і дипломатичні місії, для яких Відень став місцем осідку, де вони шукали коштів, віз і паспортів. Більшість працівників місій, ще не діставшись місця, вже витрачали великі суми, призначені для заробітних плат, які одержували з того ж грошового фонду через В. Липинського. Останній у листі до І. Кривецького згодом писав, що вони самі у посольстві не мали тієї платні, яку «давала тоді своїм урядовцям Директорія». Він звертав увагу, що чиновники вели «неподобаюче часам руїни занадто широке життя “дипломатів”»⁸⁵.

Д. Дорошенко, який влітку 1919 р перебував у Відні, згадував, що йому доводилося спостерігати в австрійській столиці, як українські дипломати, призначені у європейські країни, «поводилися по готелях та ресторанах не як представники демократичної, трохи не соціалістичної республіки, а як якісь великі сеньйори, кидали великі гроші направо і наліво». «Липинський і радник його посольства І. Токаржевський, – згадував Д. Дорошенко, – дуже нарікали передо мною на той клопіт, на ту мороку, яку їм доводилося мати з різними посольствами, місіями, закупними комісіями і т.д., які приїждять трохи не щодня, домагаються всяких послуг, здобування віз а при тім часто поводяться серед чужих людей так, що за них доводиться червоніти». Д. Дорошенко підкреслював, що «добра частина того великого грошового фонду, що зібрав і зберіг гетьманський уряд залишилась по кишенях віденських готелів, рестораторів та всяких інших підприємців»⁸⁶.

Наскільки порядною людиною і принциповим фахівцем у держаних справах був В. Липинський, демонструє його лист 1919 р. до М. Василька – голови українського дипломатичного представництва у Швейцарії та Німеччині. Точну дату цієї кореспонденції за чернеткою, яка збереглася, встановити неможливо, але очевидно, що лист був написаний улітку, в час, коли посольство мало розпоряджатися коштами державного грошового фонду, накопиченого на українському конто в австрійському державному банку Вінербанк-Ферайн. В. Липинський пригадував М. Васильку, що той звертався до нього з проханням призначити свого знайомого Натана Audinger-а торговельним аташе посольства (без зарплати), який міг надавати фінансові поради диппредставництву. «Зваживши, що такі грошові поради були тоді, як стали приїжджати воєнні місії, нашому Посольству потрібні, – беручи на увагу Вашу рекомендацію, я згодився виконати Вашу просьбу і п. Audinger дістав від нашого Посольства відповідне посвідчення, – наголошував В. Липинський у своєму листі. – Пізніше, як відомо, в одній з віденських газет появилася стаття, що п. Audinger прикривається титулом торговельного аташе, щоб спасти від оподаткування свої капітали». Розуміючи, що посвідчення від посольства жодним чином не могло звільнити вищезазначену особу від податків і навіть не входячи в суть цієї справи, В. Липинський настійливо просив М. Василька забрати у п. Audinger-а та переслати посольству у Відні всі українські посвідки. «Думаю, що п. Audinger зрозуміє, що тим ми не квестіонуємо його честности, – зазначав В. Липинський у своєму листі, – але безумовно не можемо мати на консульській службі у себе таких горожан чужих держав, котрі не користуються у себе повним моральним авторитетом своїх співгорожан»⁸⁷.

В архіві В. Липинського збереглося чимало листів з подяками та ширими побажаннями очільнику українського посольства у Відні за допомогу у розв'язанні проблем із візами, приватну фінансову підтримку, сприяння у надісланні кореспонденції, організації зустрічей з рідними тощо. Більшість респондентів висловлювали жаль, що діяч подав у відставку⁸⁸. Нерідко до В. Липинського зверталися за допомогою українці, які перебували не в Австрії, а в інших західноєвропейських державах. Так, 3 березня 1919 р. до нього звернулися від імені українських бранців в Італії доктор медицини Ю. Комаринський та інженер Р. Мейський з проханням поклопотати перед урядом цієї держави, аби з полону були звільнені близько 100 тис. українських вояків та 800 офіцерів. Питання української місії, яка б спеціально займалася долею цих військовополонених, тривалий час не вирішувалося, тому, довідавшись про посольство УНР у Відні, яке очолював В. Липинський, та віднайшовши його адресу, вони звернулися до нього за підтримкою. Справа ускладнювалася тим, що українські полонені перебували у таборах разом з німецькими та угорськими вояками, які, на відміну від українців, мали дипломатичне заступництво та надію на визволення. Змушені до тяжкої праці українські полонені щоденно втрачали у середньому 10 чоловік. Більшість полонених мала тяжкі хвороби, не лише фізичні, а й психічні. Всі свої проблеми вони описали у листі до В. Липинського, наголошуючи: «рятуйте нас, поки час та поки ще кого врятувати можна»⁸⁹. Слід зазначити, що в цей час українській дипломатичній місії в Італії протягом 3,5 місяців довелось добиватися від італійського уряду офіційного дозволу на в'їзд у країну. Її голова Д. Антонович лише 18 липня 1919 р. зміг прибути до місця призначення⁹⁰. Для вирішення долі українських військовополонених була створена спеціальна українська військово-санітарна місія на чолі з О. Севрюком⁹¹. В. Липинський протестував проти урядового наказу перекласти на нього розпорядження військовим фондом УНР, мотивуючи тим, що урядовець дипломатичної служби не може одночасно виконувати консульські обов'язки і вести комерційні справи. В. Липинський навіть просив, щоб його як особу, яка «абсолютно не розуміючись на комерції» звільнили з посади голови українського посольства у Відні⁹². Справа ускладнювалася й тим, що український уряд створив низку комісій, які мали займатися закупівлею майна для Армії УНР, більшість з яких не мали між собою жодної координації. «Кожна з цих комісій мала

уповноваження... з іншими урядовими особами і всі вони... приходили до мене щодня з "певними даними", що всі інші комісії незаконні і не заслуговують ніякого довіря, – підкреслював В. Липинський. – Всі мої спроби одержати од Уряду вказівки котра з цих комісій законна, а також спроби злити ці всі комісії в одну, не дали ніякого успіху і я таким чином не мав права котрій небудь з цих комісій гроші з цього фонду видавати». Крім того, діяч обурювався тим, що закупівля військової амуніції в Австрії не мала жодного сенсу, оскільки за тих умов не існувало жодних комунікацій з Україною⁹³. Зрештою, як зазначав В. Липинський, уряд УНР прийняв його відставку, але не увільнив від розпорядження військовим фондом, тому діяти він мусив на власний розсуд⁹⁴.

Під час візиту до Відня міністра закордонних справ УНР В. Темницького В. Липинський звернувся до нього з проханням увільнити його від обов'язку розпоряджатися військовим фондом. Однак урядовець віддав наказ на чергову видачу з цього фонду 10 млн. австр. корон окремим особам, а решту спрямував на закупівлю закордонної валюти, яка була залишена на зберігання у сейфі посольства УНР в Австрії⁹⁵.

В. Липинський, аби зберегти цей фонд, вирішив створити колегію, яка могла взяти на себе «матеріальні і моральні гарантії, що гроші ці не пропадуть і щоб передача не викликала формального протесту з боку Уряду У.Н.Р.». З тих осіб, що перебували на той час у Відні, він обрав Андрія Сербиненка як уповноваженого української кооперативної спілки «Дніпросоюз» та двох членів посольства: Володимира Полетику і Михайла Біленького. В архіві В. Липинського збереглася копія його листа до А. Сербиненка в справі передачі йому коштів. У цьому документі від 26 липня 1919 р. дипломат зазначав, що, згідно з актом, передає колегії 33 млн. 014.249 австр. корон «з огляду на те, що 1) до сього часу не прибуло з України осіб з відповідними уповноваженнями Військового Міністра для переведення заготовок по сьому кредиту, 2) що зв'язок Посольства з Центральним Урядом У.Н.Р. перервано і одержать дальніші дірективи неможливо». Не було також спроможності з'ясувати, хто «з багатьох присутніх претендентів на розпорядження цими грошима являється на це дійсно уповноваженим». Ці кошти мали бути у розпорядженні правління Дніпросоюзу до тих пір, поки зв'язок з українським урядом не буде відновлений. В. Липинський спеціально зазначив, що видачу з цих грошей на закордонні потреби уряду УНР А. Сербиненко може здійснювати лише в порозумінні з уповноваженими представниками української влади⁹⁶.

У статті «Пояснення до вище наведених документів» В. Липинський писав, що умови, на яких він передав цей фонд згаданій колегії, були такими: «За весь фонд приймав на себе відповідальність п. Сербиненко, який і видав вище наведену в фоторепродукції росписку, при чім біжучий рахунок в Вінер Банк Ферайні перейшов безпосередньо на його імя, а закордонна валюта мала зберігатись і далі в сейфі Посольства з тим, що представники Посольства, мій наступник п. Полетика і касир п. Біленький не мали права її вибирати без відома і дозволу п. Сербиненка»⁹⁷. З формального боку дії В. Липинського були абсолютно законні та повністю відповідали усім критеріям закону Директорії, який був виданий напередодні відставки В. Липинського. Усі закордонні закупівлі передавались українським кооперативам, тому український уряд не мав жодних формальних підстав, щоб опротестувати рішення В. Липинського. Крім того, на його думку, «Сербиненко, голова економічної інституції, яка посідає своє майно, тому давав більше гарантії відповідальности за цей фонд, чим міністри У.Н.Р., які посідали тільки свої республіканські політичні програми»⁹⁸.

«Колегія складена з цих трьох осіб представників кооператив і представників Посольств давала, здавалося мені гарантії збереження цих грошей тому, що коли б від Сербиненка, як не представника кооператив домагались видачі цих грошей особи, що мали б, як кооператори до цього формальне право, то він все міг покликатись на необхідність згоди п. Полетики і п. Біленького, які до кооператив ніякого відношення не мали...», – писав згодом В. Липинський. –

І може комусь пізніше видатись смішною ця парламентарно-демократична комбінація, але ж вона була необхідна тому, що це були часи такої вакханалії і такого штурмування цих грошей, про які може мати поняття тільки той, хто їх бачив»⁹⁹.

В. Липинський зазначав, що розпорядження військовим фондом ще більше загостило його стосунки з представниками республіканського табору. «Останні часи мого урядування виключно проходили на тому, що від ранку до вечора приймав найрізномірніших представників республіканської демократії, які під тим чи іншим видом хотіли тільки одного: грошей на найрізномірніші патріотичні цілі, – згадував він. – І ненависть, яку почувала до мене ця демократія, всі доноси які посилались до Уряду, що я Гетьманець контрреволюціонер і що найважливіше “Поляк” – пояснялись перш за все тим, що гроші ці за свого урядування я беріг і їх нікому не давав»¹⁰⁰.

Отже, після своєї відставки В. Липинський 26 липня 1919 р. передав гроші, які залишилися у військовому фонді в сумі понад 33 млн. австр. корон., колегії у складі працівників посольства радника В. Полетика та секретаря М. Біленького, а також члена правління кооперативу «Дніпросоюз» А. Сербіненка¹⁰¹.

Після того як В. Липинський залишив посаду, В. Полетика, Б. Трохимович та М. Біленький намагалися на власний розсуд зберегти кошти від численних урядовців, які заявляли свої права на державні кошти. Коли В. Полетика і Б. Трохимович відійшли від справи збереження фонду, М. Біленький вів справу на власний розсуд і поклав частину коштів державного фонду на власне ім'я в одному з приватних банків Берліну. В. Липинський, дізнавшись про ситуацію з державним фондом, писав у своєму деннику 9 січня 1920 р.: «Полетика і Біленький робили без мого відома операції з грішми, а крім того Біленький перевів частину грошей в Берлін». В. Липинський був уведений в оману тим, що М. Біленький нібито виявився «спекулянт» і надужив його довір'я. Для нього це була «дуже тяжка і болюча наука»¹⁰².

Переслідований австрійською поліцією за зверненням українських урядовців, М. Біленький у квітні 1920 р. покінчив життя самогубством, не витримавши підозр у шахрайстві. Перед смертю він заповідав усе своє майно (земельний маєток на Харківщині та великий будинок у Харкові) на «українські національні цілі»¹⁰³. Перед смертю М. Біленький надіслав В. Липинському листа з вибаченням за порушення обітниць та поясненням, що своїми діями намагався врятувати державні гроші від таких республіканських урядовців, як фінансовий агент Г. Супрун. У листі до І. Кревецького В. Липинський писав, що М. Біленький «належав до тієї групи нечисленних наддніпрянських ідеалістів, що про Українську Державу мріяли ще перед війною». Будучи близьким приятелем М. Міхновського, М. Біленький як людина заможна видавав харківський часопис «Сніп». «Він глибоко болів душею над руїною України, яка почалася після повалення Гетьманства, – писав В. Липинський І. Кревецькому, – і хотів активно боротись з цією бандою політичних блазнів, злодіїв і пройдисвітів, що стала правити Україною під фірмою Директорії». Однак, за словами В. Липинського, М. Біленький «шлях боротьби... вибрав помилковий» і не врятував «українських державних грошей од загибелі в українській руїні»¹⁰⁴. В. Липинський з гіркотою писав І. Кревецькому: «Почитайте українську пресу з цих часів (напр. Винниченкову “Нову Добу” у Відні) і почувте тільки регіт українських блазнів і злодіїв над людиною, що відібрала собі життя тому, що не зуміла врятувати од них добро державне»¹⁰⁵.

Через два роки після відставки 2 січня 1922 р. В. Липинському вдалося отримати «Доклад урядової ревізійної комісії за кордоном» про ревізію в українському посольстві у Відні від 29 квітня 1920 р. З цієї доповіді В. Липинський довідався, що перевірка охоплювала також період, коли він очолював посольство за часів як Української Держави, так і УНР. Ознайомившись із доповіддю, він був обурений низкою формулювань, які прямо звинувачували його особисто у «надужиттях і зловживаннях державними грішми»¹⁰⁶.

У листі від 10 березня 1922 р. до О. Сероїчковського, який підписав доповідь про ревізію посольства, В. Липинський обурювався, з яких причин у цьому документі «говориться весь час загально про Віденське Посольство за 1918 і 1919 роки». Таким чином, всі наведені тяжкі закиди відносяться і до нього як до «найвищого урядовця» і «головного керманіча» посольства, яким він був до моменту своєї демісії і передачі справ своєму наступникові В. Полетиці 29 серпня 1919 р. За кожним пунктом доповіді ревізійної комісії В. Липинський детально спростовує усі закиди на свою адресу як керівника представництва у той час, коли вже відійшов від посади¹⁰⁷.

Зокрема, В. Липинський коментує звинувачення ревізорів, що «в часі найбільшої потреби армії не купувалось для неї найпотрібніших матеріалів, не давалось Закупочному Бюро на те грошей, хоча матеріали можна було закупити і на Україну перевезти». За його словами, було загально відомо, що військові матеріали не було можливості перевезти в Україну в 1919 р., а все закуплене військовими закупочними за наказом уряду УНР, 50-тимільйонний фонд, призначений на військові закупівлі, витрачався частково на дипломатичну діяльність МЗС, а залишок з нього мав бути переданий за урядовим розпорядженням закордонному представництву української кооперації¹⁰⁸. Розбираючи пункт за пунктом доповідь ревізії, В. Липинський наголошував, що обвинувачення на адресу посольства в тому, що воно «не давало грошей Закупочному Бюро», не витримувало жодної критики. Адже комісія не могла не знати, що «ніякого “Закупочного Бюро” у Відні не було, а було, крім призначеного Урядом слідити за військовими закупками представника державного контролю п. Симонова, аж три Закупочні Комісії: ген. Фалієва, от. Зелінського і п. Молодоженка з її представником п. О. Степаненком». Крім того, за словами В. Липинського, «всі ці Закупочні Комісії сварились між собою і взаємно обвинувачували себе перед Посольством в різних зловживаннях, про що свідчить велика переписка в цих справах»¹⁰⁹.

Лише через рік у листі від 28 лютого 1923 р. до О. Сероїчковського, відповідаючи на його лист, В. Липинський дякував за отримані пояснення в справі «Ревізії Віденського Посольства» і писав, що вона має для нього «загальнонаціональне й особисте значіння». Насамперед, В. Липинський підкреслював, що потребував сатисфакції тому, що бачив намір «наших лівих кругів скомпромітувати віденське Гетьманське посольство – тобто посольство єдино реально існуючої Української Державности». «Коли за сто літ ця “ревізія” попаде в руки якогось Равіти Гавронського, – наголошував він у своєму листі до О. Сероїчковського, – то він на підставі історичних документів напише, що навіть і ці українці, що творили Українську Державу, це була банда злодіїв і наші нащадки будуть скаржитись тоді на “кривду”, яку їм вчинили п. Гавронські – на підставі зрештою “документів”, які українці самі по собі і про себе пооставляли». Тому В. Липинський вважав справою своєї та національної честі спростувати те, що в цій доповіді ревізійної комісії було неправдивим. Що ж до особистої образи, то він бачив її у самій формі ревізії, позбавленої навіть «примітивних понять про законність, в якій вона була переведена»¹¹⁰.

Уже в еміграції В. Липинський зібрав усі документи у справі військового грошового фонду, в тому числі акт ревізії українського посольства в Австрії, акти передачі ним коштів після демісії, листування українських чиновників у згаданій справі, постанову міністра закордонних справ А. Ніковського від 21 лютого 1921 р., опубліковану у віденській «Волі» (1921. – Т. 1. – Ч. 10), яка поставила під сумнів висновки ревізійної комісії, передсмертний лист М. Біленького до нього від 7 квітня 1920 р. і деякі інші, та надіслав їх директорові бібліотеки НТШ ім. Т. Шевченка у Львові І. Кревецькому на збереження. Він зазначав, що акт ревізії віденського посольства був навмисне так заплутано складений, щоб забезпечити доступ до державних грошей відданий урядовцям людині Г. Сидоренку і водночас «кинути тінь» на нього «як на Гетьманця і бувшого Гетьманського посла»¹¹¹. Водночас В. Липинський вірив, що майбутній дослідник безпристрасно розбереться з цією справою і добре ім'я М. Біленького буде відновлено¹¹². Він наголошував, що «як постане колись дійсна державна Україна,

по унешкодженню цієї каналії, що монополізує сьогодні для себе українство, то діла цієї каналії, в тім числі і “акт ревізії Віденського Посольства” будуть оцінені як слід». Коли ж не вдасться збудувати незалежної української держави і «як буде вічно тільки хамський і рабський український бунт, то цей “акт ревізії”, витягнутий колись на світ Божий, послужить пересторогою для людей мого типу, щоб вони такого українства береглись, як береглись його од віків всі честні люде в Україні». В. Липинський наголошував, що прагне врятування близьких по духу «грядучих людей на Україні од тих мук», які сам «серед такого українства пережив». Якщо це йому вдасться, то буде для нього «повною тоді за ці муки моральною сатисфакцією»¹¹³.

В еміграції В. Липинський у своїй статті «Пояснення до вище наведених документів» прагнув висвітлити всі деталі справи, пов'язані з військовим фондом, який опинився у його розпорядженні, та перебіг ревізії посольства у Відні¹¹⁴. Очевидно, В. Липинський мав намір опублікувати ці факти і передати на розгляд громадськості право вирішити, хто був винний у тому, що так бездарно були витрачені кошти, які передбачалися на закупівлю військового майна для Армії УНР.

У цій статті В. Липинський розглядає декілька аспектів цієї справи: політичний, морально-суспільний та формальний. Розбираючи політичну складову, він серед інших причин аналізує, чому урядовці УНР прагнули його скомпрометувати. Він, між іншим, зазначає, що після демісії «незабаром з заслуженого державного діяча став раптом в оці ревізійної комісії “ворогом держави”» і людиною, яка начебто проводила незаконні грошові операції. За словами В. Липинського, це було пов'язане з тим, що чиновники з республіканського табору вважали його відставку «особистим незадоволенням і бажанням кращої посади». Після того як він відкинув усі подальші пропозиції, «панове з Уряду У.Н.Р.» вирішили, що В. Липинський нібито збирається «робити якусь иншу політичну кар'єру», що є «для них небезпечний». Саме з цієї причини, на думку вченого, і був обраний шлях політичної дискредитації його діяльності на посаді посла у 1918–1919 рр. «Для демократії нічого не значить те, що я був представником Української Нації, – підкреслював В. Липинський у вищезгаданій статті, – ...що дякуючи мому авторитету в чужих дипломатичних колах я ввів їхніх же демократичних представників в ці кола, що вони компромітуючи мене ще більше компромітують себе, що за мною єсть 22 роки праці для української національної державної ідеї, що я є дійсним членом найвищої культурної української інституції Наукового Товариства ім. Тараса Шевченка, і т.д. і т.д. Помста над політичним противником це перша причина цього акту»¹¹⁵.

«Морально-громадянський» бік ревізії посольства В. Липинський характеризує, наголошуючи, що для ворожих держав подібні документи, які збережуться в їх архівах та урядових збірках, стануть зброєю проти України. «Найкращий же і випробуваний історією спосіб знищення якоїсь нації, принизити, показати її моральну нижчість...», – підкреслював він. – Чи треба нагадувати про це нам сучасним Українцям, які все представлялись нашими ворогами як куплені агенти, як некультурні розбишаки, а наша минувшина як діло якихось морально брудних людей».

Характеризуючи моральний аспект політичної боротьби в українському середовищі у 1917–1920 рр., В. Липинський наголошував, що «наші вороги про наші сучасні змагання до державної і національної еманципації українського племені» не скажуть більш брутално як цитати з національної преси. Він наводить найбільш поширені приклади: гетьман П. Скоропадський – «російський генерал», «агент німецького генерального штабу» тощо, яким вже не вірила навіть «національна демократія». Це завдання дискредитації одного з визначних діячів Гетьманату мали виконати офіційні документи на зразок акту ревізії посольства у Відні, скріпленого підписами цілої комісії. Очевидно, документ мав привернути до себе увагу. І тоді, за словами В. Липинського, не лише вороги України, але й «національна демократія» постане перед фактом, що він як посол Української Держави і УНР, член найвищої української культурної установи НТШ, активний діяч українського національного життя від 1900 р.,

«який пропагував ідею української державности тоді коли ця ідея здійснилася і він як один з кращих представників своєї нації поїхав репрезентувати цю свою націю і державу за кордон – оказався “не чистим в грошових справах”» та працював на шкоду Україні¹¹⁶.

Слід зазначити, що В. Липинський у згаданій чернетці статті «Пояснення до вище наведених документів» намагається наголосити, що не прагне з «філософічним спокоєм» помститися за принципом: «зробили злодія з мене, а я завтра зроблю злодіїв з них». Він наголошує, що «не на те став Українцем, щоб мати українську посаду». Він зазначає, що буде боронити свою честь, оскільки його честь є честю української нації і коли він «не чесний», то і всі його «ідеї нічого на варті», і «...нічого на варту репрезентована ним Україна»¹¹⁷.

Привертаючи увагу до проблем політичної моралі та честі політика, В. Липинський зауважує, що честь є найбільшим надбанням для того середовища, в якому він сформувався. «В тій культурі в якій я вихований, вона дорожча над життя, – підкреслює він. – Єдина оправдання моєї ідеї те, що я робив, я робив чесно, а не з бажанням якоїсь матеріальної, особистої користи...»¹¹⁸.

З формальної точки зору, за його словами, після акту ревізії діяльності посольства йому не було пред'явлено жодного обвинувачення. Після того як республіканський провід визнав офіційно «невідвічальність вислідів комісії щодо дійсного стану грошових справ посольства», В. Липинський з номінального та юридичного боку міг притягнути до суду ревізійну комісію за наклеп та непрофесійне виконання нею обов'язків. Але на той час вже не існувала УНР і не було суду, який би міг розглянути цю справу. Він зазначає, що для крапки у цьому питанні найбільше підійшов би австрійський суд, який би став на захист його честі, але від цього могла постраждати честь української нації. Тому, за словами В. Липинського, для розв'язання подібних колізій потрібен був національний громадський суд. Але про це, на його переконання, марно було йому особисто навіть мріяти як представнику нації, яка «не має загально признаних авторитетів» та «не має ніякої в собі обов'язуючої національної моралі»¹¹⁹.

Завершував В. Липинський свою статтю «Пояснення до вище наведених документів» словами, що ніякого публічного виступу проти колишнього уряду УНР він робити не буде, оскільки Державний центр в екзилі він не вважав за українське державне представництво. Він не робив ніяких громадських заяв, оскільки ще мав надію на «якийсь суд, якийсь урядове повідомлення в цій справі»¹²⁰. Зрештою, він обмежився розлогим листом до І. Кревецького 29 серпня 1927 р., в якому описав ситуацію в українському посольстві у Відні після своєї відставки. Він просив директора бібліотеки НТШ зберегти цей лист для майбутніх дослідників справи ревізії посольства¹²¹.

В. Липинському належить чільне місце серед видатних діячів української дипломатії доби національно-визвольних змагань 1917–1921 р., до якої належали визначні українські науковці, громадсько-політичні та культурні діячі: Д. Дорошенко, О. Лотоцький, С. Шелухин, М. Василько, С. Томашівський, Ф. Матушевський, В. Залозецький, В. Панейко, О. Шульгин, О. Яковлів, І. Токаржевський-Карашевич, М. Тишкевич, О. Вілінський, О. Ейхельман та ін. Попри те що В. Липинський не мав фахової дипломатичної освіти і не був підготовлений до праці в урядових інституціях, він здобув дипломатичний хист і правовий вишкіл у процесі розбудови самостійної держави. З огляду на неспроможність керівництва УНР зайняти послідовну державницьку позицію на дипломатичному фронті В. Липинський доклав чимало зусиль, спрямованих на утвердження міжнародного становища України в надзвичайно складній для неї воєнно-політичній ситуації.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

¹ Буравченков А., Заруда Т. Деякі аспекти дипломатичної діяльності В'ячеслава Липинського в період Гетьманату (1918) // В'ячеслав Липинський. Історико-політологічна спадщина і сучасна Україна: Матеріали Міжнародної наукової конференції, 2–6 червня 1992 р. (Київ, Луцьк,

- Кременець). – К.; Філадельфія, 1994. – С. 181–189; *Веденєв Д.* Зовнішньополітичні погляди та діяльність В'ячеслава Липинського // Там само. – С. 195–200; *Осташко Т.* В'ячеслав Липинський – історик, політик, дипломат // Україна дипломатична: Науковий щорічник. – К., 2003. – Вип. 3. – С. 656–669; *Патер І., Франчук Є.* В'ячеслав Липинський – політик, дипломат // В'ячеслав Липинський в історії України: (До 120-річчя з дня народження). – К., 2002. – С. 125–140; *Передерій І.* В'ячеслав Липинський як очільник та організатор роботи українського посольства у Відні (1918–1919 рр.) // Наукові записки Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. – К., 2010. – Вип. LXXXVII (87) (Серія педагогічні та історичні науки). – С. 249–262; *Солдатенко В.* Сторінка з дипломатичної біографії В. Липинського // В'ячеслав Липинський в історії України: (До 120-річчя з дня народження). – С. 175–184.
- ² Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України). – Ф. 3581. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 3.
- ³ Архів Східноєвропейського дослідного інституту ім. В.К. Липинського (Філадельфія, США) (далі – Архів СЄДІ). – І-3-2.
- ⁴ В'ячеслав Липинський та його доба. – Кн. 4. – К., 2015. – С. 513–518.
- ⁵ Архів СЄДІ. – І-3-2.
- ⁶ Там само.
- ⁷ Там само. – І-2-10.
- ⁸ *Чикаленко Є.* Щоденник (1919–1920). – К., 2011. – С. 46.
- ⁹ Там само. – С. 51.
- ¹⁰ ЦДАВО України. – Ф. 3696. – Оп. 1. – Спр. 19. – Арк. 5, 6, 10, 17.
- ¹¹ Там само.
- ¹² Там само.
- ¹³ Директорія, Рада Народних Міністрів Української Народної Республіки 1918–1920: Документи і матеріали у 2-х тт. – Т. 1. – К., 2006. – С. 261.
- ¹⁴ Архів СЄДІ. – І-8-1.
- ¹⁵ Там само. – І-2-10.
- ¹⁶ Архів СЄДІ. Електронна копія архіву В. Липинського у Римі. – VL-A-1-0489.
- ¹⁷ Там само. – VL-004-0403.
- ¹⁸ ЦДАВО України. – Ф. 3581. – Оп. 3. – Спр. 1. – Арк. 36, 40.
- ¹⁹ *Андрієвський В.* З минулого. – Т. II. Від Гетьмана до Директорії. – Ч. 2. Директорія. – Берлін, 1923. – С. 224.
- ²⁰ Там само. – С. 224–225.
- ²¹ *Чикаленко Є.* Вказ. праця. – С. 52–53.
- ²² *Андрієвський В.* Вказ. праця. – С. 226.
- ²³ Там само.
- ²⁴ Архів СЄДІ. – І-2-10.
- ²⁵ Архів СЄДІ. Електронна копія архіву В. Липинського у Римі. – VL-003-0297.
- ²⁶ ЦДАВО України. – Ф. 3696. – Оп. 1. – Спр. 69. – Арк. 15.
- ²⁷ *Чикаленко Є.* Вказ. праця. – С. 56.
- ²⁸ В'ячеслав Липинський та його доба. – Кн. 5. – К., 2017. – С. 461.
- ²⁹ Архів СЄДІ. – І-2-10.
- ³⁰ В'ячеслав Липинський та його доба. – Кн. 5. – С. 759.
- ³¹ Там само. – С. 436.
- ³² Архів СЄДІ. Електронна копія архіву В. Липинського у Римі. – VL-003-0147-0149.
- ³³ В'ячеслав Липинський та його доба. – Кн. 5. – С. 370.
- ³⁴ Архів СЄДІ. Електронна копія архіву В. Липинського у Римі. – VL-003-0230-0231.
- ³⁵ В'ячеслав Липинський та його доба. – Кн. 5. – С. 370.

- ³⁶ *Дорошенко Д.* Мої спомини про недавнє минуле (1914–1920). – К.: Темпора, 2007. – С. 460.
- ³⁷ Архів СЄДІ. – І–2–8.
- ³⁸ Там само.
- ³⁹ Там само.
- ⁴⁰ Там само.
- ⁴¹ *Жук Ю.* Спогади про батька // Політика і час. – 1994. – № 4. – С. 61.
- ⁴² Архів СЄДІ. – І–5–39.
- ⁴³ Там само.
- ⁴⁴ Архів СЄДІ. Електронна копія архіву В. Липинського у Римі. – VL–003–0353.
- ⁴⁵ *Липинський В.* Листи до братів-хліборобів: Про ідею і організацію українського монархізму. – Відень, 1926. – С. 567.
- ⁴⁶ Архів СЄДІ. – І–5–39.
- ⁴⁷ Там само.
- ⁴⁸ Там само.
- ⁴⁹ Там само.
- ⁵⁰ Там само.
- ⁵¹ Там само.
- ⁵² Там само.
- ⁵³ *Вячеслав Липинський.* Повне зібрання творів, архів, студії: Архів. Листування. – Т. 1. – К.; Філадельфія, 2003. – С. 835–841.
- ⁵⁴ Архів СЄДІ. Електронна копія архіву В. Липинського у Римі. – VL–004–0325.
- ⁵⁵ Там само. – VL–004–0327–0328.
- ⁵⁶ Див.: *Жук Ю.* Вказ. праця. – С. 61–62.
- ⁵⁷ Там само.
- ⁵⁸ ЦДАВО України. – Ф. 3696. – Оп. 1. – Спр. 69. – Арк. 66.
- ⁵⁹ Там само. – Спр. 69. – Арк. 64.
- ⁶⁰ Див.: *Жук Ю.* Вказ. праця. – С. 61–62.
- ⁶¹ Там само. – С. 61.
- ⁶² Там само. – С. 62.
- ⁶³ ЦДАВО України. – Ф. 3696. – Оп. 1. – Спр. 70. – Арк. 32.
- ⁶⁴ *Жук Ю.* Вказ. праця. – С. 62.
- ⁶⁵ Вячеслав Липинський та його доба. – Кн. 5. – С. 461.
- ⁶⁶ *Іванець А.* До питання про діяльність Паризького Українського національного комітету (1919–1921 рр.) // Укр. іст. журн. – 2010. – № 5. – С. 120.
- ⁶⁷ Там само; ЦДАВО України. – Ф. 1429. – Оп. 2. – Спр. 31. – Арк. 6.
- ⁶⁸ *Іванець А.* Вказ. праця. – С. 120.
- ⁶⁹ ЦДАВО України. – Ф. 1429. – Оп. 2. – Спр. 31. – Арк. 6–7.
- ⁷⁰ Там само. – Арк. 7, 8зв.
- ⁷¹ *Іванець А.* Вказ. праця. – С. 122.
- ⁷² ЦДАВО України. – Ф. 3581. – Оп. 3. – Спр. 115. – Арк. 31.
- ⁷³ Нариси історії Української революції 1917–1921 років: У 2-х кн. – К. 1. – К., 2011. – С. 303–304.
- ⁷⁴ ЦДАВО України. – Ф. 1429. – Оп. 2. – Спр. 11. – Арк. 5–5зв.
- ⁷⁵ Там само. – Арк. 5зв.
- ⁷⁶ Архів СЄДІ. – І–3–2.
- ⁷⁷ Вячеслав Липинський та його доба. – Кн. 4. – С. 513–518.
- ⁷⁸ Там само. – С. 515.

- 79 ЦДАВО України. – Ф. 3619. – Оп. 1. – Спр. 3. – Арк. 38.
80 Там само. – Ф. 3581. – Оп. 1. – Спр. 3. – Арк. 2.
81 В'ячеслав Липинський та його доба. – Кн. 5. – С. 509.
82 ЦДАВО України. – Ф. 3619. – Оп. 1. – Спр. 3. – Арк. 38–38зв.
83 В'ячеслав Липинський та його доба. – Кн. 4. – С. 515.
84 Там само. – С. 514.
85 Там само.
86 *Дорошенко Д.* Вказ. праця. – С. 458.
87 *Вячеслав Липинський.* Повне зібрання творів, архів, студії: Архів. Листування. – Т. 1. – С. 241–242.
88 Архів СЄДІ. Електронна копія архіву В. Липинського у Римі. – VL–004–0427 та ін.
89 Там само. – VL–003–0290–0293.
90 ЦДАВО України. – Ф. 3696. – Оп. 2. – Спр. 284. – Арк. 8.
91 *Галайчук Б.* Організація української дипломатичної служби // Альманах «Червоної Калини». – Львів, 1939. – С. 37.
92 Архів СЄДІ. – I–3–2.
93 Там само.
94 Там само.
95 Там само.
96 В'ячеслав Липинський та його доба. – Кн. 5. – С. 506.
97 Архів СЄДІ. – I–3–2.
98 Там само.
99 Там само.
100 Там само.
101 В'ячеслав Липинський та його доба. – Кн. 4. – С. 515.
102 Архів СЄДІ. – I–2–2.
103 Михайло Біленький (некролог) // Хліборобська Україна. – Відень, 1920. – Зб. I. – С. 123.
104 В'ячеслав Липинський та його доба. – Кн. 4. – С. 516.
105 Там само.
106 Там само. – С. 509.
107 Там само. – С. 509–510.
108 Там само.
109 Там само. – С. 510.
110 Там само. – С. 511.
111 Там само. – С. 514.
112 Там само. – С. 516.
113 Там само. – С. 517.
114 Архів СЄДІ. – I–3–2.
115 Там само.
116 Там само.
117 Там само.
118 Там само.
119 Там само.
120 Там само.
121 В'ячеслав Липинський та його доба. – Кн. 4. – С. 513–518.